

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА К.Д. УШИНСЬКОГО КРИЗЬ ПРИЗМУ СЬОГОДЕННЯ

У статті звертається увага на основні погляди та положення педагогічної системи К.Д. Ушинського, а також підкреслюються актуальні моменти, які має взяти на озброєння вчитель сучасної початкової школи у повсякденній педагогічній діяльності при здійсненні навчально-виховного процесу.

Ключові слова: національна школа, народна освіта, початкова школа, рідна мова.

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку педагогічної освіти стати справжнім учителем неможливо без того багажу знань, що дають нам праці К.Д.Ушинського та багатьох інших просвітителів минулого. Саме тому спробуємо прослідкувати основні ідеї К.Д. Ушинського крізь призму сьогодення та з'ясуємо їх значення для сучасного вчителя початкової школи.

Останні дослідження даного питання здійснили Л.Д. Березівська, Н.Калита, І. Бех, Л. Ващенко та ін. Вченими було зазначено, що за прогресивністю своїх ідей та поглядів, які завжди вирізнялися глибиною осмислення актуальних педагогічних проблем того часу, масштабністю думок, К.Д. Ушинському не було рівних. Педагогічна система вченого актуальна й зараз. Адже сучасна школа не може існувати без рідної мови чи національної освіти, чому педагог надавав важливого значення в освітньому процесі.

Мета дослідження – розглянути науково-педагогічну спадщину К.Д. Ушинського у контексті сучасного навчально-виховного процесу. Показати важливість, звернути увагу на актуальність ідей педагога для сучасної освіти, зокрема початкової ланки.

Виклад основного матеріалу. Час іде... Змінюється життя та світогляд людини, умови розвитку, незмінними залишаються педагогічні істини, що супроводжують навчально-виховний процес протягом десятиків ба, навіть, сотень років. Безсмертною, неймовірно цінною для суспільства є творча спадщина видатного корифея світової педагогічної думки, одного з основоположників педагогічної науки й народної школи Костянтина Дмитровича Ушинського.

Аналізуючи творчий доробок Костянтина Дмитровича, хочеться звернути увагу на деякі моменти життєвого шляху вченого. Дитячі та юнацькі роки провів майбутній педагог на Україні, у батьківському маєтку на мальовничому березі Десни, поблизу міста Новгород-Сіверського Чернігівської губернії. Початковою освітою керувала мати. Допитливість, інтерес до навчання, вплив української народної педагогіки – заклали основу майбутнього генія зі світовим іменем.

К. Ушинський серед своїх сучасників не мав собі рівних, бо мав погляди, що опереджали загальне тогочасне осмислення педагогічної системи освіти, саме тому змінив не один навчальний заклад, не знаходячи спільної мови з керівництвом, але де б не з'являвся, всюди значно поліпшував навчально-виховну роботу. Разом з тим постійно займався активною літературною та громадською діяльністю.

Дуже рано почав цікавитися, як і інші представники прогресивних кіл тогочасного суспільства, шляхами розповсюдження грамотності й освіти серед простого люду.

Основою педагогічної системи К.Д. Ушинського була вимога демократизації народної освіти та принцип народності виховання. Справжні товариські стосунки вважав основою виховання. Був переконаний у тому, що будь-який народ має право на свою національну школу, школу рідною мовою, побудовану на власних національних засадах [7]. І щоб виховання було результативним, воно має брати на озброєння своєрідність кожного окремо взятого народу, нації, зумовлену їх історичним розвитком, географічними, природними умовами. Саме тому педагог завжди закликав до ґрунтовного й всебічного вивчення досвіду народу.

Читаючи праці "Дитячий світ" (1861), "Рідне слово" (1864), "Три елементи школи" (1867) та ін.. переконуєшся в тому, що сучасному педагогу початкової школи є чому вчитися у К.Д. Ушинського. Недарма його творами, ідеями й поглядами захоплювалися Л. Українка, І. Франко, М.Коцюбинський та багато інших, а послідовниками в Україні були Б. Грінченко, Ю. Федькович, С. Русова та ін.

Рядки написані С. Русовою багато років тому не залишають байдужими педагогів сучасності, чарують своєю простотою і в той же час великим значенням та актуальністю в педагогічній роботі вчителя сучасної початкової школи: "Українська дитина...занадто вразлива..., до неї треба підходити з ласкою, привернути її до себе повагою до її індивідуальності" [3, с. 17].

Прагнення К.Д. Ушинського, зробити українські школи українськими, червоною ниткою проходить і нині в освітніх програмах нашої держави. У кожній сучасній школі йде інтенсивне вивчення України й українознавства, здійснюється відродження й розвиток національної школи, освіти, саме української системи виховання, засобами народної педагогіки.

Великого значення надавав К.Д. Ушинський наочності на уроці, що допомагає учням краще пізнати навколишній світ, проте наголошував і на шкоді надмірного захоплення наочними посібниками у навчанні, радив в міру використовувати їх. Принцип наочності й нині є базовим у початковій школі.

Велику увагу приділяв розробці методики роботи вчителя на уроці, вважав доцільним запроваджувати різноманітні, найефективніші методи і способи навчання, що й зараз є дуже актуальним, зокрема широко використовуються нині у початкових класах інноваційні технології.

Педагог вважав, що для ефективного засвоєння учнями рідної мови треба розвивати в них дар слова за допомогою усних і письмових вправ, поступово їх ускладнюючи. Великого значення надавав бесідам, як важливому засобу розвитку їх мови і мислення, чим і нині користується сучасний вчитель.

Значну роль рідній мові надавала й послідовниця вченого С. Русова. "Рідна мова у вихованні й освіті – то є найкращий інтимний провідник думок..." [5, с. 294].

"...наука в національній школі легко зацікавить дітей, бо розпочинається від близького, відомого дітям оточення, і веде їх поволі від рідної хати, рідного села, далі в світовий простір, знайомить їх з усім білим світом і це усе зрозумілою рідною мовою" [5, с. 295].

К.Д. Ушинський радив, не починати вивчення іноземних мов надто рано і аж ніяк не раніше того, коли буде помітно, що рідна мова пустила глибоке коріння в духовну природу дитини [8]. На сучасному етапі розвитку навчання і виховання учня початкової школи, на жаль, не завжди дослухаються до цих раціональних думок минулого. І в наслідок цього у школяра з'являються певні труднощі у навчанні, а інколи й взагалі зникає інтерес до окремих предметів.

Вчений говорив, що вчитель повинен бути добре підготовленим, озброєним сучасними знаннями про виховання дитини, з широким світоглядом, національно вихованим. Маючи гарного фахівця, ми отримаємо школярів, які добре володіють знаннями в теорії та практиці. Послідовниця К.Д. Ушинського С.Ф. Русова, погоджуючись із усіма його твердженнями, підтримуючи їх, зазначала: "Велике слово – школа! Це скарб найкращий кожного народу, це ключ, що розмикає пута несвідомості, це шлях до волі, до науки, до добробуту. У вселюдській житті тільки той народ бере перемогу, який має найкращу школу..." [4, с. 4]. Ці слова повинні стати девізом життя всього українського суспільства, адже народний добробут залежатиме від того, яких громадян виховає наша школа.

К.Д. Ушинський постійно прагнув до самовдосконалення і закликав до цього інших. Учений, хоч і вважав надане йому відрядження закордон замаскованим засланням, але був переконаний в тому, що педагогічна наука може розвиватись тільки тоді, коли вона збагачуватиметься передовим педагогічним досвідом. Відвідавши Швейцарію, Німеччину, Францію, Бельгію, Італію педагог отримав можливість аналізувати та синтезувати передові, прогресивні, інноваційні педагогічні ідеї та погляди того часу в закордонних учбових закладах освіти, які були викладені у численних працях та значно збагатили вітчизняну педагогічну думку того часу.

Висновки. Незважаючи на ту відстань років, яка розділяє К.Д.Ушинського й наше покоління, думки вітчизняного педагога актуальні й сьогодні. Маємо великий педагогічний доробок, який найповніше характеризує погляди вченого на сутність виховання, значно збагачує скарбницю вітчизняної педагогіки та дає читачам уявлення про педагогічну діяльність видатного педагога.

Кожному сучасному вчителю варто ближче знайомитися з творчою спадщиною цього геніального педагога, що має колосальне значення, є неоціненним скарбом для світової педагогічної думки, й спиратися на його погляди в повсякденній практичній діяльності.

Використані джерела

1. Бех І. К. Ушинський – основоположник наукової педагогіки // Пед. газета. –2008. – №5/6 (травень-червень). – С. 5.
2. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім "Освіта", 2011. – 392 с.
3. Проблеми національного виховання у спадщині С. Русової. – Матеріали Всеукраїнських педагогічних читань, присвячених 140-річчю з дня народження С.Ф. Русової. Книга 2 / Під ред. Коваленко Є.І. – Чернігів, 1996. – 70 с.
4. Проблеми шкільної педагогіки і психології навчання і виховання у творчій спадщині Софії Русової. – Матеріали Всеукраїнських педагогічних читань, присвячених 140-річчю з дня народження С.Ф. Русової. Книга 3 / Під ред. Коваленко Є.І. – Чернігів, 1996. – 125 с.
5. Русова С. Вибрані педагогічні твори. – К.: Освіта, 1996. – 304 с.
6. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. – Т.1. – К.: Рад. шк., 1983. – 488 с.
7. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні // Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. – К.: Радянська школа, 1983. – С. 43-102.
8. Ушинський К.Д. Родное слово. О наглядном обучении // Педагогические сочинения. Т. 4. – М.: Педагогика, 1988. – С. 40-43.

Derba M.

USHYNSKIY'S PEDAGOGICAL HERITAGE THROUGH NOWADAYS

Ushynskiy's fundamental points of view and the statute of pedagogical system are paid attention to in this article. It concerns actual points, that every teacher of modern primary school should use in daily routine work during the processing of teaching.

Key words: national school, people's education, primary school, native language.

Стаття надійшла до редакції 20.05.13